

Układy FPGA w przykładach, część 1

Duże układy PLD tanieją w tempie zbliżonym do popularnych mikrokontrolerów, co spowodowało, że układy FPGA o dużych zasobach logicznych nie tylko są już tańsze od stosunkowo prostych układów CPLD, ale stały się dostępne dla szerokich rzesz użytkowników. Wiedza na temat ich możliwości i sposobów przygotowywania projektów nie jest jednak powszechna, czego dowiodła sierpniowa ankieta publikowana na naszej stronie internetowej: ponad 95% spośród 4779 głosujących poparło pomysł rozpoczęcia kursu projektowania na układach FPGA na łamach EP. Oto i on...

Wielokrotnie już na łamach EP podejmowaliśmy próby przybliżenia Czytelnikom układów PLD. Początkowo (był to rok 1993), przede wszystkim ze względu na łatwą dostępność, skupialiśmy się na układach niskiej skali integracji (PAL i GAL), następnie przeszliśmy przez układy CPLD, teraz sytuacja (przede wszystkim rynkowa) mocno już dojrzała do zajęcia się „na poważnie” układami FPGA.

Jak najtaniej: Spartan 3 + WebPack ISE
Projekty przedstawione w kolejnych odcinkach kursu będą przygotowywane w taki sposób, aby można je był (w większości przypadków) zaimplementować na dowolną platformę sprzętową. Niektóre projekty będą wykorzystywały specyficzne cechy docelowych układów, co pozwoli zilustrować ich możliwości. Ponieważ obecnie, w sprzedaży detalicznej w naszym kraju są dostępne wyłącznie układy firmy Xilinx, jako platformę sprzętową wybrano układ XC3S200 z rodziny Spartan 3.

Co, czym i jak

Przygotowany przez nas kurs jest maksymalnie zorientowany na praktykę, co oznacza, że skupimy się przede wszystkim na przykładowych projektach. Nie obędzie się jednak bez niezbędnego krótkiego wstępu, w którym przedstawimy architekturę układów Spartan 3 (które zostały wybrane jako kursowa platforma sprzętowa), możliwości oferowane przez zasoby sprzętowe tych układów, poznamy wybrane sposoby konfiguracji i sposoby programowania tych układów, aż – w końcu – dojdziemy do serii przykładowych projektów. Wszystkie projekty będą przystosowane do łatwej implementacji w dalej opisanym zestawie PLD.

Planowane przez autorów etapy kursu (zapraszamy Czytelników do przekazywania sugestii!) przedstawiono na **str. 90**.

Kursowa platforma sprzętowa

Ze względu na to, że zarówno wybrane przez nas układy FPGA jak i ich konfiguratory są dostarczane w obudowach niezbyt „sympatycznych” podczas samodzielnego montażu (jakkolwiek jest on możliwy nawet w warunkach amatorskich), zrezygnowaliśmy z przygotowywania specjalnego zestawu uruchomieniowego. Zamiast tego w ofercie handlowej AVT znajduje się uniwersalny zestaw składający się z płyty bazowej ZL9PLD o sporych możliwościach oraz montowanego w jej gnieździe modułu *dipPLD* (ZL10PLD) z zamontowanym układem XC3S200, konfiguratorem XCF01S (1 Mb Flash), zestawem stabilizatorów LDO, genera-

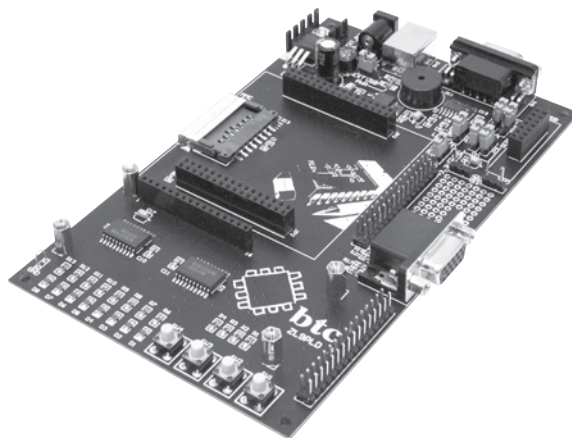
Biblioteki dla Protela 99SE/DXP

Producent modułów ZL10PLD udostępnił na swojej stronie internetowej biblioteki do edytorów PCB i SCH (w formacie Protel/Altium), dzięki którym moduł ten można wygodnie „wprojektowywać” we własne aplikacje.

torem taktującym, złączem JTAG oraz przyciskiem umożliwiającym ręczne wymuszenie rekonfiguracji układu FPGA. Na **fol. 1** pokazano wygląd płyty bazowej ZL9PLD przygotowanej do zainstalowania modułu *dipPLD* z układem XC3S200 oraz wyświetlacza LCD o organizacji 2x16 znaków. Na **fol. 2** pokazano moduł ZL10PLD (*dipPLD*) z układem XC2S200 i pozostałymi peryferiami.

Schemat elektryczny płyty bazowej pokazano na **rys. 3**. Standardowym wyposażeniem płyty bazowej jest:

- gniazdo VGA (sposób sterowania monitora umożliwia wyświetlenie maksymalnie 8 kolorów),
- 4 przyciski do wykorzystania w aplikacji użytkownika,
- złącze kart MMC,
- 8 diod LED,
- konwerter napięciowy interfejsu RS232 z gniazdem DB9F,
- złącze konwertera USB<->RS232 (np. ZL1USB, także dostępny

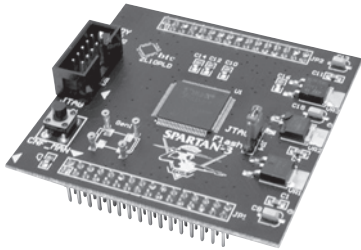

Fot. 1. Widok zestawu ZL9PLD

Okazja dla Czytelników EP zainteresowanych układami FPGA

Zestaw sprzętowy wykorzystywany w kursie jest do dostępny do 31.12.2006 na zasadach promocyjnych. Zakup zestawu składającego się z modułów ZL9PLD (uniwersalna płytka bazowa) oraz ZL10PLD (modułu DIP z układem XC3S200 z rodziny Spartan 3 firmy Xilinx) jest premiowany programatorem ZL4PRG (odpowiednik DLC III), za pomocą którego można programować i konfigurować w systemie układy CPLD i FPGA firmy Xilinx.

www.sklep.avt.pl • www.sklep.avt.pl • www.sklep.avt.pl • www.sklep.avt.pl • www.sklep.avt.pl

Fot. 2. Wygląd modułu dip PLD z układem XC3S200

- w ofercie handlowej AVT),
- głośnik piezoelektryczny,
 - gniazdo USB, które służy do zasilania (alternatywnie do zewnętrznego zasilacza sieciowego),
 - zasilacz stabilizowany zapewniający napięcia 5 V i 3,3 V,
 - niewielkie pole uniwersalne (9x7 punktów),
 - wyprowadzenia napięć zasilających 5 V i 3,3 V, dzięki którym można zasilic zewnętrzne układy logiczne,
 - złącza szpilkowe gold-pin, na które wyprowadzono linie I/O układu FPGA zamontowanego na module

dipPLD.

Na rys. 4 znajduje się schemat elektryczny modułu *dipPLD* o oznaczeniu ZL10PLD. Zastosowano w nim układ XC3S200, którego zasoby logiczne odpowiadają ok. 200000 bramek logicznych, zwanych często przeliczeniowymi. Jak wykażą przykłady, są to zasoby trudne do nadwyżerenia w średniozaawansowanych projektach. Poważniejszym ograniczeniem praktycznym jest stosunkowo niewielka liczba wyprowadzeń dostępnych w obudowie (jest ich 100), ale da się ono odczuć dopiero przy zaawansowanych projektach. Żeby uzmysłowić sobie możliwości dostępne współczesnym elektronikom warto wiedzieć, że XC3S200 jest jednym z najmniejszych układów w rodzinie Spartan 3, a największy układ spośród obecnie dostępnych jest odpowiednikiem 5 mln bramek przeliczeniowych!

Standardowym wyposażeniem modułu ZL10PLD, poza układem XC3S200, jest:

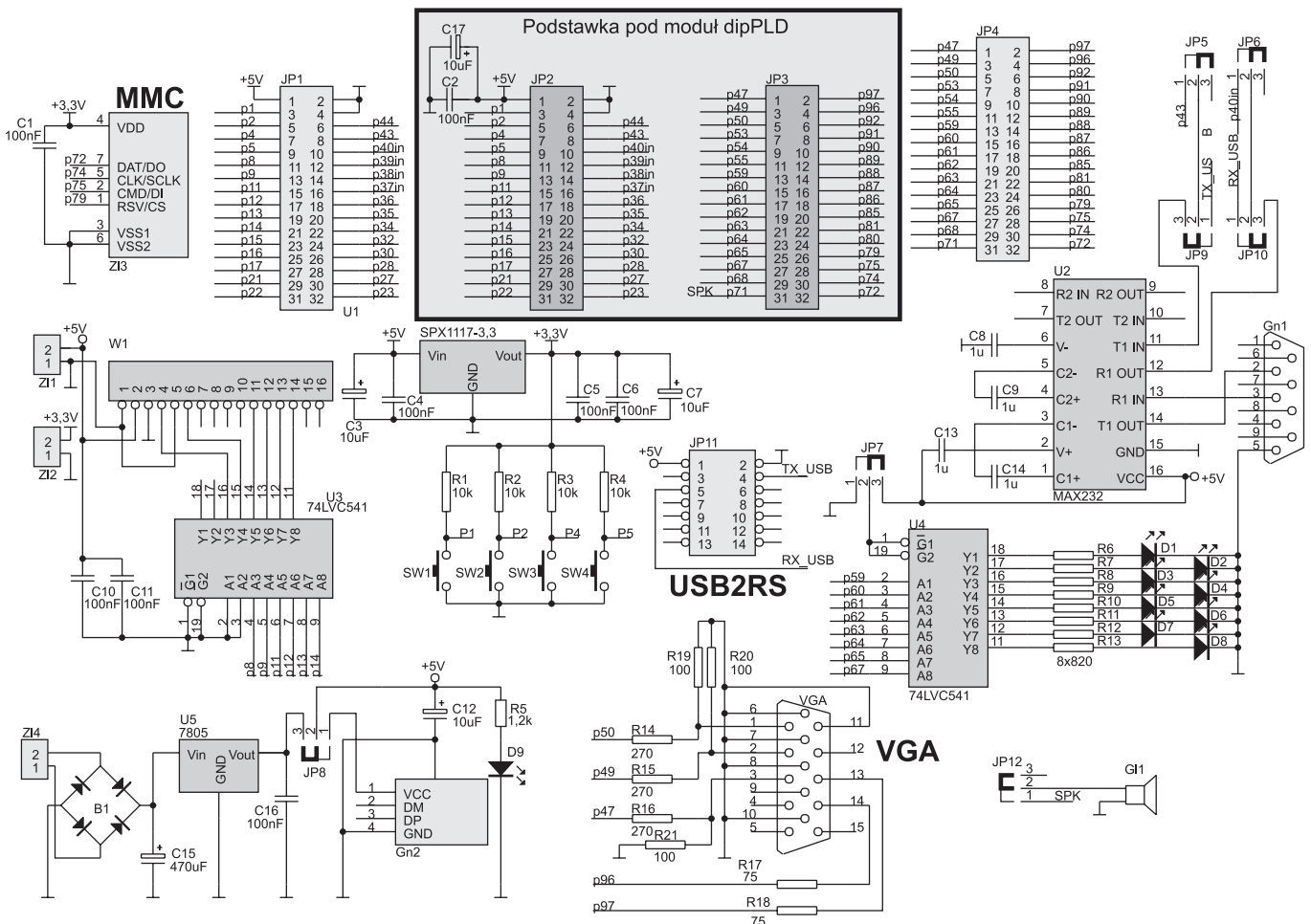
- konfigurator Flash o pojemności 1 Mb (wyspecjalizowana pa-

Plan kursu

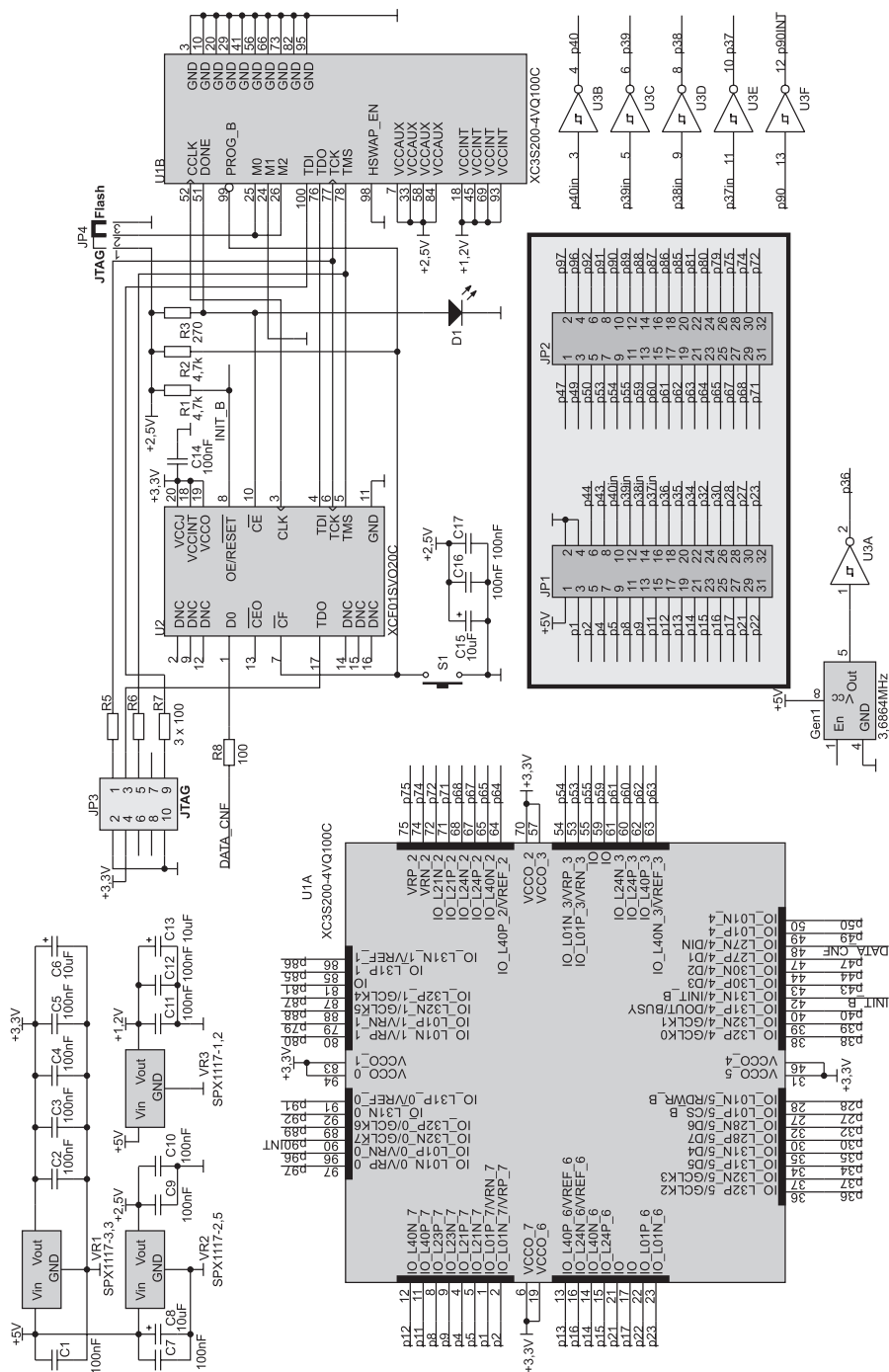
- 1. Wprowadzenie**
 - Budowa zestawu uruchomieniowego
 - Programowanie i konfiguracja układu XC3S200
 - Tryby konfiguracji układu XC3S200
 - Zasilanie układu XC3S200
 - Linie I/O w układzie XC3S200
 - JTAG jako uniwersalny interfejs do programowania i konfigurowania
- 2. Budowa, cechy funkcjonalne i parametry układów FPGA z rodziny Spartan 3**
- 3. Projekty przykładowe**

mięć firmy Xilinx o oznaczeniu XCF01S), zapewniający automatyczną konfigurację FPGA po włączeniu zasilania lub ręcznym wymuszeniu rekonfiguracji,

- stabilizatory zapewniające prawidłowe napięcia zasilające o wartościach: 1,2, 2,5 (FPGA) i 3,3 V (FPGA i konfigurator),

Rys. 3. Schemat elektryczny płyty bazowej (ZL9PLD)

Rys. 4. Schemat elektryczny modułu ZL10PLD

- podstawkę pod generator kwarcowy (standardowo 3,6864 MHz),
- diodę LED sygnalizującą poprawne skonfigurowanie układu FPGA,
- przycisk umożliwiający wymuszenie rekonfiguracji FPGA w dowolnie wybranym przez użytkownika momencie,
- dwa złącza szpilkowe (po 32 styki gold-pin każdy) umożliwiające wygodne zainstalowanie modułu w podstawce,
- zespół 5 inwerterów o charaktery-

stycy przejściowej Schmitta (z histerezą) z serii 74LVC lub 74LCX, które spełniają rolę układów dopasowujących napięcia pomiędzy FPGA i zewnętrznymi układami cyfrowymi zasilanymi napięciami o wartości większej niż 3,6 V.

Programowanie i konfigurowanie FPGA

Część z informacji prezentowanych w tej części artykułu publikowaliśmy już w EP. Powtarzamy je, żeby zapew-

FPGA – co trzeba o nich wiedzieć – tip #1 Pamięć konfiguracji

W większości przypadków układy FPGA są wyposażone w pamięć konfiguracji typu SRAM, z założenia ulotną (jej zawartość zanika po odłączeniu zasilania). W związku z czym, każdorazowo po włączeniu zasilania konieczne jest skonfigurowanie układu FPGA, co pozwoli układowi normalnie funkcjonować. Z tego powodu elementem standardowego systemu z FPGA jest wyspecjalizowana pamięć Flash, w której jest przechowywana startowa konfiguracja układu. Odtworzenie konfiguracji układu po włączeniu zasilania może przebiegać automatycznie i trwa od kilkunastu do kilkuset milisekund.

nić komplet informacji Czytelnikom zaczynającym z nami kurs.

Programowanie i konfiguracja FPGA jest tematem z kategorii „podstawowych” dla użytkowników FPGA, bowiem bez jego zrozumienia i opanowania nie jest możliwe sprawdzenie działania „w krzemie” nawet najlepiej przygotowanego projektu.

Zacniemy od rozróżnienia programowania i konfigurowania, bowiem – wbrew popularnemu pogładowi – nie

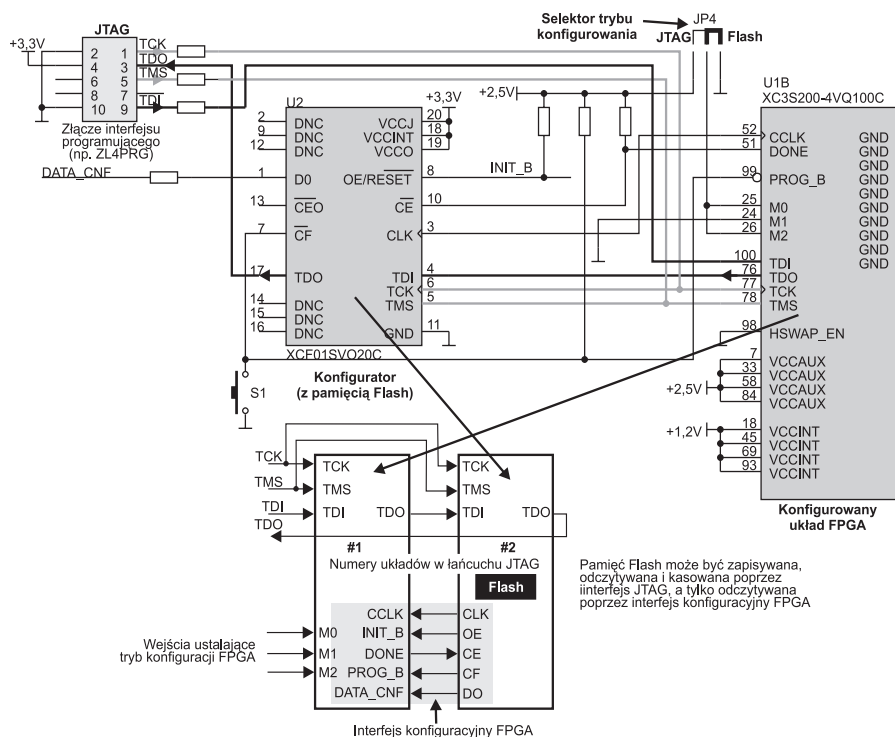
FPGA – co trzeba o nich wiedzieć – tip #2 Napięcia na liniach I/O

Układy Spartan 3 (podobnie do większości rozwiązań konkurencyjnych) nie są przystosowane do współpracy z układami cyfrowymi zasilanymi napięciem wyższym niż 3,3 V (niektóre nawet 2,5 V). Ograniczenie to dotyczy obrotu konfiguracji linii I/O: jako wejściowej i wyjściowej.

Użytkownicy zamierzający łączyć ze sobą układy Spartan 3 z układami zasilanymi napięciem 5 V powinni stosować konwertery poziomów (choćby układy TTL z rodziny LVC/LCX) lub (nie zawsze jest to wskazane) rezystory włączone w szereg z linią I/O ograniczające natężenie prądu wpływającego/wypływającego do/z linii I/O.

oznaczają tego samego. Konfigurować można wyłącznie układ FPGA poprzez wprowadzenie do jego pamięci konfiguracji (SRAM) odpowiednich danych, które uzyskuje się w końcowych etapach kompilacji projektu. Wprowadzenie tych danych można (w przypadku modułu ZL10PLD) uzyskać na jeden z dwóch sposobów:

- za pośrednictwem interfejsu JTAG,
- za pośrednictwem wybranego interfejsu konfiguracyjnego FPGA, z zewnętrznej pamięci nieulotnej. Zazwyczaj, ze względu na niewielką liczbę linii I/O zaangażowanych do konfiguracji, wykorzystywane są wyspecjalizowane konfiguratory, jak to pokazano na rys. 5. Z kolei programować można pa-

Rys. 5. Konfiguracja łańcucha JTAG w ZL10PLD

mięć Flash, zintegrowaną w konfiguratorze. W przypadku układu XCF01S jest ona dostępna (co oznacza, że można ją programować, odczytywać i kasować) za pomocą interfejsu JTAG.

Ponieważ zarówno konfigurator jak i FPGA zastosowane w module ZL10PLD są wyposażone w interfejs JTAG, układy te połączone w łańcuch JTAG, którego budowę pokazano na rys. 5. Jako pierwszy w łańcuchu (czyli „najbliżej” sygnału TDI programatora) ulokowano układ XC3S200, drugim (i ostatnim w łańcuchu) układem jest XCF01S. Takie rozwiązanie, przy jednoczesnym podłączeniu konfiguratora do interfejsu konfiguracyjnego FPGA powoduje, że użytkownik może:

- modyfikować (w tym programować) i odczytywać zawartość pamięci Flash konfiguratora (via JTAG),
- konfigurować FPGA (via JTAG),
- wymusić automatyczną konfigurację FPGA po włączeniu zasilania (via interfejs konfiguracyjny FPGA). Początek konfiguracji jest wyznaczany przez układ monitorujący napięcie zasilania, dzięki czemu ryzyko rozpoczęcia konfiguracji przed ustabilizowaniem się napięcia zasilającego jest zminimalizowane.

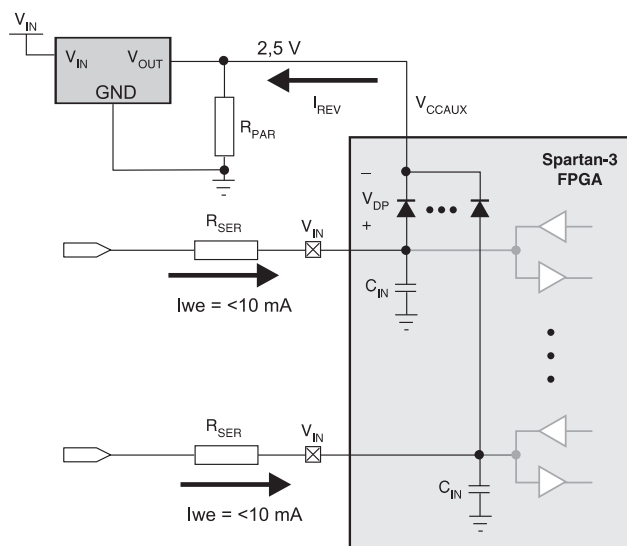
Na schemacie z rys. 5 pogrubioną linią zaznaczono ścieżkę przesyłania

danych w łańcuchu JTAG. Należy pamiętać, że wszystkie układy wchodzące w skład łańcucha mają równoległe połączone (sterowane z programatora) linie: TCK i TMS, które służą odpowiednio do: taktowania i ustalania trybu pracy interfejsu JTAG. Przycisk służy do ręcznego wymuszania rekonfiguracji układu FPGA – jego naciśnięcie wymusza skopiowanie zawartości pamięci Flash do pamięci konfiguracyjnej SRAM wbudowanej w FPGA.

Sporo kłopotów może sprawić początkującym użytkownikom konieczność stosowania „dziwnych” rozwiązań w ścieżkach sygnałowych interfejsu JTAG. Wynika to z faktu, że napięcie o wartości 2,5 V jest traktowane jako maksymalne dopuszczalne (zgodnie z wymogami standardu napięciowego LVC-MOS25) dla wszystkich wyspecjalizowanych linii I/O wykorzystywanych podczas konfiguracji układu (są to: PROG_B, TDI, TMS, TCK, TDO, CCLK, DONE, M0, M1, M2 oraz H S W A P _ E N – **tab. 1**).

Uwaga ta dotyczy także linii I/O stosowanych podczas konfiguracji za pomocą pamięci równoległych. Ponieważ większość dostępnych na rynku programatorów ISP jest przystosowana do pracy z napięciami z zakresu 3,3...5 V, konieczne jest zastosowanie rezystorów ograniczających prądy wejściowe w liniach I/O zasilanych napięciem o wartości wyższej od 2,5 V (R5, R6, R7, R8 na rys. 4). Rezygnacja z tych rezystorów może spowodować (przez przepływ prądu o zbyt dużym natężeniu, zazwyczaj powyżej 10 mA) uszkodzenie diod znajdujących się w strukturze układu pomiędzy linią I/O i linią zasilania (**rys. 6**), może także spowodować uszkodzenie lub niepoprawną pracę stabilizatora napięcia zasilającego, który – z natury rzeczy – nie jest przystosowany do przyjmowania prądu wpływającego od strony wejścia. Z tego powodu, oprócz rezystorów ograniczających prąd wejściowy, konieczne jest zastosowanie rezystora odbierającego prąd zwrotny (I_{REV} na rys. 6) z linii zasilającej V_{CCAUX} .

Poważną (w stosunku do niektórych rozwiązań oferowanych przez firmy konkurencyjne) zaletą układów Spartan 3 jest możliwość dołączania napięć zasilających w dowolnej kolejności. Można więc stosować standardowe stabilizatory pozbawione sekwencerów zasilania – ma to poważny wpływ na ograniczenie kosztu (i tak niełatwych do zdobycia) podzespołów zastosowanych w obwodach zasilania.

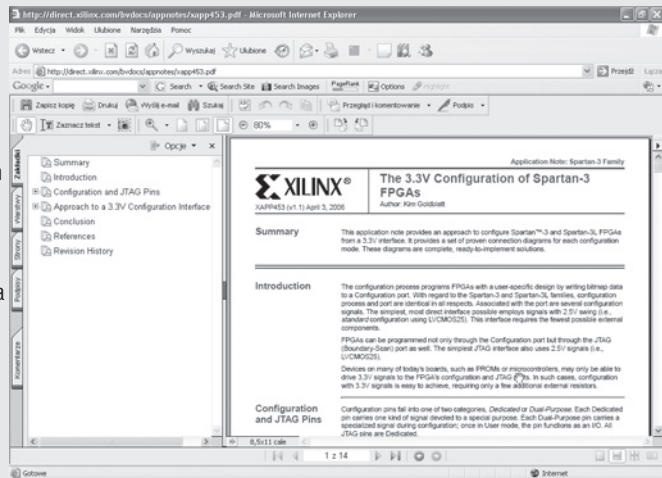
Rys. 6. Konfiguracja zabezpieczeń na liniach I/O FPGA może wymusić konieczność stosowania dodatkowych rezystorów

FPGA – co trzeba o nich wiedzieć – tip #3

Współcześnie produkowane, „duże” pod względem zasobów, układy FPGA są zasilane w kłopotliwy sposób, wymagają bowiem zazwyczaj dwóch lub trzech (m.in. układy z rodziny Spartan 3) napięć zasilających o różnych wartościach. Jedną z najważniejszych przyczyn takich rozwiązań są nowoczesne technologie produkcji struktur krzemowych, wykorzystywane do produkcji układów FPGA. Z jednej strony zapewniają one dużą gęstość upakowania struktur i w związku z tym ich relatywnie niską cenę, z drugiej występuje konieczność zasilania „rdzenia” układu napięciem o niewielkiej wartości, a linii

I/O współpracujących z otoczeniem, napięciem o wartości co najmniej 3,3 V.

Tego, że zasilanie i sposoby dołączania elementów peryferyjnych do układów z rodziny Spartan 3 wywołują wiele problemów, dowodzi specjalna nota aplikacyjna przygotowana w lutym 2006 firmę Xilinx (jej oznaczenie: XAPP453). Polecamy jej przestudiowanie wszystkim Czytelnikom zainteresowanym tymi układami.

Możliwe sposoby konfiguracji układów FPGA z rodziny Spartan 3

Układy z rodziny Spartan 3 są przystosowane do obsługi 5 sposobów konfigurowania, z których w praktyce najczęściej korzystam z dwóch: JTAG oraz *Master Serial* (z wykorzystaniem konfiguratora). Dość popularnym trybem konfiguracji jest także *Slave Serial*, w którym konfigurowany układ FPGA jest źródłem sygnału zegarowego synchro-

nizującego transmisję danych z zewnętrznej pamięci nietlotnej. Obydwa tryby *Serial* umożliwiają łączenie konfigurowanych układów w kaskady, dzięki czemu w niektórych przypadkach można wykorzystać jeden konfigurator (o odpowiednio dużej pojemności) do współpracy z kilkoma układami FPGA.

Wybór trybu konfiguracji odbywa się za pomocą trzech dedykowanych wejść oznaczonych M0...2, zgodnie z opisem z **tab. 2**. Zmiana trybu konfigurowania jest możliwa poprzez zmianę stanów logicznych na wejściach M0...2 i wymuszenie rekonfiguracji układu (np. poprzez wyłączenie i włączenie zasilania lub zainicjowanie interfejsu JTAG).

Na rys. 4 pokazano przykładowy schemat elektryczny połączeń (taki jak zastosowano w module ZL10PLD) pomiędzy konfiguratorem XCF01S oraz układem z rodziny Spartan 3. Takie połączenie układów umożliwia automatyczne konfigurowanie FPGA po włączeniu zasilania oraz (alternatywnie) konfigurowanie FPGA za pomocą pro-

FPGA – co trzeba o nich wiedzieć – tip #4

Wejścia M0...2 są przystosowane do sterowania poziomami logicznymi zgodnymi ze standardem LVCMOS25 co oznacza, że maksymalna, bezpieczna wartość napięcia na tym wejściu nie może być większa niż 2,5 V.

gramatora dołączonego do interfejsu JTAG. Wybór aktywnego kanału komunikacyjnego jest możliwy za pomocą zworki JP2 – układ FPGA jest konfigurowany w jednym z dwóch trybów zaznaczonych w tab. 2 za pomocą szarego tła: *Master Serial* lub JTAG.

Linie I/O układu FPGA podczas konfiguracji

Kolejnym zagadnieniem, wartym do wzięcia pod uwagę w związku z konfigurowaniem FPGA, jest zachowanie się linii I/O podczas włączania zasilania i konfigurowania FPGA. Wbudowany w układy Spartan 3 układ POR (*Power On Reset*) powoduje, że linie I/O są utrzymywane w stanie wysokiej impedancji do chwili osiągnięcia prawidłowych wartości przez napięcia V_{CCINT} , V_{CCO} , V_{CCAUX} i następnie skonfigurowania układu. Po ustaleniu się napięć zasilających, stany linii I/O zależą od konfiguracji układu – jeśli FPGA nie został skonfigurowany, na liniach I/O jest utrzymywany stan wysokiej impedancji. Nie ma więc ryzyka, że konfiguracja lub rekonfiguracja układu FPGA w systemie cyfrowym, którego praca jest inicjowana (np. poprzez zerowanie) może zostać zaburzona przez przypadkowe sygnały występujące na jego liniach I/O.

W przypadku takiej konieczności jest możliwe dołączenie do linii I/O rezystorów podciągających, które są aktywowane podczas konfiguracji układu. Wymaga to zwarcia wyprowadzenia HSWAP_EN do masy zasilania (domyślnie jest ono podciągnięte do plusa).

Jacek Majewski
jacek.majewski@pwr.wroc.pl
Piotr Zbysiński, EP
piotr.zbysinski@ep.com.pl

Tab. 1. Maksymalne napięcia wejściowe wybranych linii specjalnych oraz wielofunkcyjnych

Nazwa linii	Maksymalne napięcie wejściowe [V]	Odnosny biegun zasilania I/O
PROG_B	2,5	–
HSWAP_EN	2,5	–
TDI	2,5	–
TMS	2,5	–
TCK	2,5	–
TDO	2,5	–
CCLK	2,5	–
DONE	2,5	–
M0...2	2,5	–
INIT_B	= VCCO_4	VCCO_4
DOUT	= VCCO_4	VCCO_4
BUSY	= VCCO_4	VCCO_4
DIN	= VCCO_4	VCCO_4
DO...3	= VCCO_4	VCCO_4
D4...7	= VCCO_4	VCCO_5
RDWR_B	= VCCO_4	VCCO_5
CS_B	= VCCO_4	VCCO_5

Tab. 2. Możliwe tryby konfiguracji układów Spartan 3

Nazwa trybu konfiguracji	M0	M1	M2	Sygnal synchronizujący	Szerokość magistrali danych
Master Serial	0	0	0	CCLK (wy)	1
Slave Serial	1	1	1	CCLK (we)	1
Master Parallel	1	1	0	CCLK (wy)	8
Slave Parallel	0	1	1	CCLK (we)	8
JTAG	1	0	1	TCK (we)	1